

ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 17-д “төр түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэж заасан.

Үндсэн хуульд заасны дагуу 1995 онд Төрийн нууцын тухай хууль, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хууль (2004 онд шинэчлэн найруулсан)-ийг тус тус батлан төрийн нууцыг хамгаалах харилцааг анх удаа хуулиар зохицуулж, төрийн нууцыг хамгаалах тогтолцооны эрх зүйн үндсийг тавьсан.

Төрийн болон албаны нууцын тухай хууль 2016 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдөр батлагдаж, уг хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Засгийн газрын 2017 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 247 дугаар тогтоолоор “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт”-ыг баталсан.

Уг жагсаалтад 33 салбар, байгууллагын нийт 565 мэдээллийг төрийн нууцад хамааруулсан бөгөөд 2019-2024 онд нийт 12 мэдээллийг нэмж, 2 мэдээллийг хасаж, 3 мэдээллийг өөрчилсөн байна.

Засгийн газрын 2025 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн хуралдаанаар Монгол Улсын Ерөнхий сайдаас Төрийн нууцын тухай, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд боловсруулж, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Тагнуулын ерөнхий газрын дарга нарт даалгасан.

Үүний дагуу Ажлын хэсэг төрийн нууцын хадгалалт, хамгаалалт, хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтнууд мэдээллийг үндэслэлгүйгээр нууцад хамааруулах явдлаас урьдчилан сэргийлэх, салбар, байгууллагын хэмжээнд нууцад хамаарах мэдээллийн хүрээг үндэслэлгүйгээр хэт өргөжүүлэхээс зайлсхийх зорилгоор хуулийн төслийг боловсрууллаа. Мөн кибер аюулгүй байдлын эрсдэл, өндөр технологийн хурдацтай хөгжлийг харгалзан үзэж, орчин үеийн шаардлагад нийцсэн зохицуулалтыг тусгалаа.

Хуулийн төслийн нэгдүгээр зүйлд Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийг “Төрийн бодлого”, “Эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техник технологи”, “Батлан хамгаалах”, “Тагнуул, сөрөх тагнуул, хууль сахиулах ажил”, “Мэдээллийн аюулгүй байдал болон бусад” гэсэн хүрээнд ангилан тусгаж, хоёрдугаар зүйлд хууль хүчин төгөлдөр болох хугацааг тодорхой зааж оруулсан.

Мэдээллийн жагсаалтыг боловсруулахдаа Засгийн газрын 2017 оны 247 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт”-д тусгагдсан 33 салбарын 575 мэдээлэлд үндэслэсэн бөгөөд төрийн 44 байгууллагаас санал авсан. Эдгээрээс 16 байгууллага хуулийн төсөлд “тусгайлан өгөх саналгүй” гэсэн бол үлдэх 28 байгууллагаас 265 мэдээлэлд нэмэлт,

өөрчлөлт оруулах болон төрийн нууцаас хасах санал ирүүлсний 196 саналыг хуулийн төсөлд тусгаж (шалгуур хангаж шууд тусгасан-93, өөрчлөн найруулж тусгасан-55, агуулгаар нэгтгэж тусгасан-43), 69 саналыг төрийн нууцад хамааруулах мэдээллийн шалгуур хангаагүй үндэслэлээр тусгаагүй болно.

Хуулийн төслийг боловсруулах ажлын хүрээнд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар, Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн Ажлын алба, Гадаад харилцааны яам, Батлан хамгаалах яам, Зэвсэгт хүчин жанжин штаб, Цагдаагийн ерөнхий газар, Авлигатай тэмцэх газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, Онцгой байдлын ерөнхий газар, Хил хамгаалах ерөнхий газар, Төрийн тусгай хамгаалалтын газар зэрэг нийт 16 байгууллагатай уулзалт зохион байгуулж хамтран ажилласан.

Төрийн нууцад хамаарах мэдээллийг цаг үеэ олсон, үндэслэлтэй байх зарчим, Төрийн нууцын тухай хуулийн төсөлд заасан шалгуурыг үндэслэн дүн шинжилгээ хийж, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төсөлд 200 мэдээллийг тусгав.

Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төслийн бүтцийн тухайд:

1. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт Төрийн бодлогын хүрээнд: нийт **20 мэдээлэл**;
2. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.2 дахь хэсэгт Эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техник технологийн хүрээнд: нийт **5 мэдээлэл**;
3. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.3 дахь хэсэгт Батлан хамгаалах хүрээнд: нийт **70 мэдээлэл**;
4. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.4 дэх хэсэгт Тагнуул, сөрөх тагнуул, хууль сахиулах ажлын хүрээнд: нийт **62 мэдээлэл**;
5. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.5 дахь хэсэгт Мэдээллийн аюулгүй байдлын болон бусад хүрээнд: нийт **43 мэдээллийг** тусгасан.

Төрийн нууцад хамаарах нийт мэдээллийн нууцын зэрэглэл:

- i. онц чухал нууц **39** мэдээлэл (онц чухал нууцад-10, онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-7, нууцалсан зэрэглэлээр-16, байнга нууцлах хугацаагаар-6);
- ii. маш нууц **138** мэдээлэл (үүнээс онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-7, маш нууц зэрэглэлд хамаарах-100, маш нууц/нууц зэрэглэлд-10, нууцалсан зэрэглэлээр-16, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-4, байнга нууцлах-1);
- iii. нууц **70** мэдээлэл (үүнээс нууц зэрэглэлд-43, маш нууц/нууц зэрэглэлд-10, нууцалсан зэрэглэлээр-16, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-1).

Төрийн нууцын тухай хууль батлагдсанаар төрийн нууцыг хамгаалах үндэсний тогтолцоо илүү боловсронгуй болж, төрийн байгууллага болон албан тушаалтан хуулийг нэг мөр ойлгон хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ. Мөн мэдээллийг үндэслэлгүйгээр нууцад хамааруулах явдлаас урьдчилан сэргийлэх, төрийн нууцыг зөвхөн хуулиар тогтоох Үндсэн хуулийн үзэл санааг бататган хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой.

Хуулийн төсөл нь улсын төсөвт хүндрэл учруулахгүй бөгөөд Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2.18 дахь заалтад заасны дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх болон хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх шаардлагагүй гэж үзсэн болно.

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төсөл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 17-д “төр түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэж заасан.

Үндсэн хуульд заасны дагуу 1995 онд Төрийн нууцын тухай хууль, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хууль (2004 онд шинэчлэн найруулсан)-ийг тус тус батлан төрийн нууцыг хамгаалах харилцааг анх удаа хуулиар зохицуулж, төрийн нууцыг хамгаалах тогтолцооны эрх зүйн үндсийг тавьсан.

Улсын Их Хурлаас 1995 оны 04 дүгээр сарын 18-ны өдөр Төрийн нууцын тухай хуулиар төрийн нууцад хамааруулах зүйлийн хүрээг тогтоож, түүнд нийцүүлэн төрийн нууцад хамааруулах зүйлсийн жагсаалтыг салбар тус бүрээр 2004 оны Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хууль (нийт-60)-иар баталж байсан.

Төрийн болон албаны нууцын тухай хууль 2016 оны 12 дугаар сарын 01-ний өдөр батлагдаж, 2004 оны Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хууль хүчингүй болсон.

Төрийн болон албаны нууцын тухай хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Засгийн газрын 2017 оны 9 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 247 дугаар тогтоолоор “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт”-ыг 33 салбар, байгууллагын 565 мэдээлэлтэйгээр баталсан.

Уг жагсаалтад 2019-2024 онд Засгийн газрын тогтоолоор нийт 12 мэдээллийг нэмж, 2 мэдээллийг хасаж, 3 мэдээллийг өөрчилсөн байна.

Засгийн газрын 2025 оны 11 дүгээр сарын 12-ны өдрийн хуралдаанаар Монгол Улсын Ерөнхий сайдаас Төрийн нууцын тухай, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төслийг үзэл баримтлалын хүрээнд боловсруулж, Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Тагнуулын ерөнхий газрын дарга нарт даалгасан.

Үүний дагуу Ажлын хэсэг төрийн нууцын хадгалалт, хамгаалалт, хяналтын үр дүнтэй тогтолцоог бүрдүүлэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтнууд мэдээллийг үндэслэлгүйгээр нууцад хамааруулах явдлаас урьдчилан сэргийлэх, салбар, байгууллагын хэмжээнд нууцад хамаарах мэдээллийн хүрээг үндэслэлгүйгээр хэт өргөжүүлэхээс зайлсхийх зорилгоор хуулийн төслийг боловсрууллаа. Мөн кибер аюулгүй байдлын эрсдэл, өндөр технологийн хурдацтай хөгжлийг харгалзан үзэж, орчин үеийн шаардлагад нийцсэн зохицуулалтыг тусгалаа.

Хуулийн төслийн нэгдүгээр зүйлд Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийг “Төрийн бодлого”, “Эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техник технологи”, “Батлан хамгаалах”, “Тагнуул, сөрөх тагнуул, хууль сахиулах ажил”, “Мэдээллийн

аюулгүй байдал болон бусад” гэсэн хүрээнд ангилан тусгаж, хоёрдугаар зүйлд хууль хүчин төгөлдөр болох хугацааг тодорхой зааж оруулсан.

Мэдээллийн жагсаалтыг боловсруулахдаа Засгийн газрын 2017 оны 247 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын төрийн нууцад хамаарах мэдээллийн жагсаалт”-д тусгагдсан 33 салбарын 575 мэдээлэлд үндэслэсэн бөгөөд төрийн 44 байгууллагаас санал авсан. Эдгээрээс 16 байгууллага хуулийн төсөлд “тусгайлан өгөх саналгүй” гэсэн бол үлдэх 28 байгууллагаас 265 мэдээлэлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон төрийн нууцаас хасах санал ирүүлсний 196 саналыг хуулийн төсөлд тусгаж (шалгуур хангаж шууд тусгасан-93, өөрчлөн найруулж тусгасан-55, агуулгаар нэгтгэж тусгасан-43), 69 саналыг төрийн нууцад хамааруулах мэдээллийн шалгуур хангаагүй үндэслэлээр тусгаагүй болно.

Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төслийн хэлэлцүүлгийг 2026 оны 02 дугаар сарын 13-ны өдөр зохион байгуулсан бөгөөд хэлэлцүүлэгт төрийн нууц хариуцсан байгууллагуудын 50 гаруй төлөөлөл оролцож, санал, дүгнэлт өгснийг нэгтгэн хуулийн төсөлд тусгасан.

Төрийн нууцад хамаарах мэдээллийг цаг үеэ олсон, үндэслэлтэй байх зарчим, Төрийн нууцын тухай хуулийн төсөлд заасан шалгуурыг үндэслэн дүн шинжилгээ хийж, Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төсөлд 200 мэдээллийг тусгав.

Төрийн нууцын жагсаалт батлах тухай хуулийн төслийн бүтцийн тухайд:

1. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт Төрийн бодлогын хүрээнд: нийт **20 мэдээлэл**

Нууцын зэрэглэлийн хувьд:

- “**онц чухал нууц**” зэрэглэлийн **8** (үүнээс онц чухал нууцад-2, онц чухал нууц/маш нууцад-2, нууцалсан зэрэглэлээр-4);
- “**маш нууц**” зэрэглэлийн **16** (үүнээс онц чухал нууц/маш нууцын зэрэглэлд-2, маш нууцын зэрэглэлд-5, маш нууц/нууцын зэрэглэлд-2, нууцалсан зэрэглэлээр-4, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-3);
- “**нууц**” зэрэглэлийн **9** мэдээлэл (үүнээс маш нууц/нууц зэрэглэлд-2, нууц зэрэглэлд-1, нууцалсан зэрэглэлээр-4, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-2).

2. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.2 дахь хэсэгт Эдийн засаг, шинжлэх ухаан, техник технологийн хүрээнд: нийт **5 мэдээлэл**

Нууцын зэрэглэлийн хувьд:

- “**маш нууц**” зэрэглэлийн **5** (үүнээс маш нууц зэрэглэлд-3, маш нууц/нууц зэрэглэлд-1, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-1);
- “**нууц**” зэрэглэлийн **1** мэдээлэл (маш нууц/нууц зэрэглэлд-1).

3. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.3 дахь хэсэгт Батлан хамгаалах хүрээнд: нийт **70 мэдээлэл**

Нууцын зэрэглэлийн хувьд:

- “онц чухал нууц” зэрэглэлийн 6 (үүнээс онц чухал нууцын зэрэглэлд-5, нууцалсан зэрэглэлээр-1);
 - “маш нууц” зэрэглэлийн 46 (үүнээс маш нууц зэрэглэлд-45, нууцалсан зэрэглэлээр-1);
 - “нууц” зэрэглэлийн 17 мэдээлэл (нууц зэрэглэлд-16, нууцалсан зэрэглэлээр-1).
4. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.4 дэх хэсэгт Тагнуул, сөрөх тагнуул, хууль сахиулах ажлын хүрээнд: нийт **62 мэдээлэл**

Нууцын зэрэглэлийн хувьд:

- “онц чухал нууц” зэрэглэлийн 14 (үүнээс онц чухал нууцын зэрэглэлд хамаарах-1, онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-4, нууцалсан зэрэглэлээр-3, байнга нууцлах хугацаагаар-6);
 - “маш нууц” зэрэглэлийн 46 (үүнээс онц чухал нууц/маш нууцын зэрэглэлд-4, маш нууцын зэрэглэлд-31, маш нууц/нууцын зэрэглэлд-7, нууцалсан зэрэглэлээр-3, байнга нууцлах хугацаатай-1);
 - “нууц” зэрэглэлийн 19 мэдээлэл (үүнээс нууц зэрэглэлд-9, маш нууц/нууц зэрэглэлд-7, нууцалсан зэрэглэлээр-3).
5. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.5 дахь хэсэгт Мэдээллийн аюулгүй байдлын болон бусад хүрээнд: нийт **43 мэдээлэл**

Нууцын зэрэглэлийн хувьд:

- “онц чухал нууц” зэрэглэлийн 11 (үүнээс онц чухал нууцын зэрэглэлд-2, онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-1, нууцалсан зэрэглэлээр-8);
- “маш нууц” зэрэглэлийн 25 (үүнээс онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-1, маш нууц зэрэглэлд-16, нууцалсан зэрэглэлээр-8);
- “нууц” зэрэглэлийн 24 мэдээлэл (үүнээс нууц зэрэглэлд-16, нууцалсан зэрэглэлээр-8).

Төрийн нууцад хамаарах нийт мэдээллийн нууцын зэрэглэл:

- онц чухал нууц 39 мэдээлэл (онц чухал нууцад-10, онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-7, нууцалсан зэрэглэлээр-16, байнга нууцлах хугацаагаар-6);
- маш нууц 138 мэдээлэл (үүнээс онц чухал нууц/маш нууц зэрэглэлд-7, маш нууц зэрэглэлд хамаарах-100, маш нууц/нууц зэрэглэлд-10, нууцалсан зэрэглэлээр-16, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-4, байнга нууцлах-1);
- нууц 70 мэдээлэл (үүнээс нууц зэрэглэлд-43, маш нууц/нууц зэрэглэлд-10, нууцалсан зэрэглэлээр-16, тодорхой үйл явдал дуусгавар болох хүртэлх хугацаанд-1).

Албаны нууцын “нууц” зэрэглэлээс төрийн нууцын “нууц” зэрэглэлийн шалгуурыг хангасан 21 мэдээлэл байна:

1. Төрийн нууцад хамаарах баримт бичгийн бүртгэлийн дэвтэр;
2. Төрийн нууцын хадгалалт, хамгаалалтын талаар төрийн байгууллагуудын тайлан, мэдээлэл;
3. Онцгой нөхцөл байдал үүссэн үед төрийн нууцыг хамгаалах төлөвлөгөө;
4. Төрийн нууцад хамаарах мэдээ, мэдээлэл агуулж буй мэдээллийн систем, сүлжээнд хийсэн кибер аюулгүй байдлын эрсдэлийн үнэлгээ, мэдээллийн аюулгүй байдлын аудитын тайлан, дүгнэлт, зөвлөмж;

5. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын хуяглан хүргэх ажлын болон оргосон хоригдогчийг эрэн сурвалжлах, баривчлах ажиллагааны заавар”;
6. Батлан хамгаалах салбарын цэргийн тоглолт, команд-штабын тактик, тусгай тактикийн сургуулийн сэдэв бодлого, төлөвлөгөө, тоглолт, дайны болон дайн бүхий байдлын үеийн хүн хүчний мэдээ, түүнд холбогдох бүртгэл, судалгаа, цэргийн шинжлэх ухаан, техник технологийн нээлт, инноваци, судалгаа-боловсруулалт, туршилт, сургалт, үйлдвэрийн мэдээ, баримт бичиг цэргийн тусгай шуудан, тусгай цахим шуудангийн зохион байгуулалт, хүч хэрэгсэл, маршрут зэрэг мэдээлэл багтсан.

Төрийн нууцын тухай хууль батлагдсанаар төрийн нууцыг хамгаалах үндэсний тогтолцоо илүү боловсронгуй болж, төрийн байгууллага болон албан тушаалтан хуулийг нэг мөр ойлгон хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэнэ. Мөн мэдээллийг үндэслэлгүйгээр нууцад хамааруулах явдлаас урьдчилан сэргийлэх, төрийн нууцыг зөвхөн хуулиар тогтоох Үндсэн хуулийн үзэл санааг бататган хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой.

---o0o---